

Primož Medved

**Raymond Williams: Dežela in mesto.
Ljubljana: Studia humanitatis, 2019.
556 strani (ISBN: 978-961-6798-91-4), 35 EUR**

Raymond Williams v knjigi *Dežela in mesto* razčlenjuje podobe, metafore, vizije, simbolne pomene, predstave družbeno-prostorskih konstruktov »dežele« in »mesta«, predvsem pa preučuje dinamiko njenega nenehno spreminjajočega se razmerja. Williams sicer priznava, da poleg »dežele« in »mesta« obstajajo še številne druge oblike vmesnih in novih oblik družbenih in prostorskih organiziranosti (t. i. »medmestij«), pa vendarle splošni imaginarij in zakoreninjene (zgodovinsko-družbene) podobe dežele in mesta ohranjajo svojo »veliko silo« in močan simbolni pomen. Ruralno-urbani kontrast med deželom in mestom kot »temeljnima načinoma življenja« sega v antiko, zato se avtor v prvem delu knjige osredotoča tudi na razumevanje dualnega razmerja med provinco in Rimom tistega časa. Vsekakor pa je največ pozornosti v knjigi namenjenih analizi podob, dihotomskih predstav, idej mesta in dežele skozi literaturo (oči) angleških piscev od 16. do 20. stoletja (npr. Charles Dickens, George Eliot, George Crabbe, Richard Jefferies, Thomas Hardy in drugi). Anglija predstavlja osrednji prostor proučevanja tega dualizma in prav gotovo je to primeren prostor za tovrstno analizo, ker ga (prvič) sam avtor kot Valižan, ki je doživljal angleško podeželje in mesta, dobro pozna in ker je (drugič) bila Anglija kot začetnica industrijske revolucije valilni lonec družbeno-prostorskih sprememb, ki so se odražale tudi v doživljanju urbanosti. Anglija je bila prva država na svetu, kjer je do leta 1850 urbana populacija preseгла podeželsko. To je posledica predvsem industrijske revolucije, ki predstavlja eno od ključnih zgodovinskih prelomnih točk, ki so zaznamovale in močno preoblikovale relacijo dežela – mesto. Avtor nazorno predstavi, kako so se družbene okoliščine v tistem času hitro spreminjale – iz preprostega fevdalizma do surovega kapitalizma – in kako se je ta transformacija odražala na skupnostne relacije v mestu in na deželi. Williams večkrat izpostavi, da je splošno odobran »mit o moderni industrializaciji Anglije« hkrati tudi čas poudarjene krivično zasežene zemlje. S t. i. »parlamentarnimi zasegi« so dominantni zasebniki legalno, a krivično prišli do ene četrte vseh obdelovalnih površin v državi. V 18. stoletju je bila približno polovica obdelovalne zemlje v rokah pet tisočih veleposestnikov. Prav ti baroni iz »provinca« so bili velikokrat tudi lastniki novega urbanega kapitala in začetniki »urbane« industrijske revolucije.

Eden pomembnejših prispevkov knjige je vsestranska analiza literature, ki hkrati vključuje in upošteva zgodovinski kontekst, ekonomske procese, dinamiko spreminjajoče se družbe ter družbeno-prostorsko interakcijo mesta in dežele. Najbolj izostreni in zanimivi deli knjige pa so (skoraj stereotipno) pozitivni in negativni atributi mesta in dežele, ki jih Williams razčlenjuje preko citatov obravnavanih literatov. Williams (eskalirana) pozitivna in negativna osebna izkustva piscev obravnava s kritično distanco, kar omogoča objektivno analizo literarnih del. Na ta način lahko avtor upošteva in

vključuje individualne subjektivne vizije ter splošne družbene predstave (konkretnega zgodovinskega obdobja) o deželi in mestu, ki ne nujno odražajo tudi dejanska objektivna dejstva. Skozi knjigo spoznamo zelo raznolike in pisane predstave o mestu in deželi. Tako je na primer dežela pozitivno predstavljena kot: *mir; nedolžnost; naivnost; poštenost; »podeželska skupnost kot utelešenje neposrednih odnosov iz oči v oči, v katerih najdemo in cenimo resnično substanco osebnih odnosov«; »naravna podeželska lagodnost se kontrastira z nenaravnim urbanim nemirom«*. Po drugi strani pa je deleža tudi prisposodba za *zaostalost in nevednost; »posestniki so želeli držati podložnike v nevednosti«*. Pozitivni atributi mesta so simbolno označeni preko prisposodob, kot so: *znanje; svetloba; posvetnost; velike stavbe naše civilizacije; prostori srečanj, knjižnice in gledališča, stolpi in kupole; metropolitanskost; dinamično izkustvo; natrpana raznolikost in naključnost njegovih gibanj*. Poleg omenjenega naj bi bilo mesto prostor, kjer se oblikujejo nove demokratične avantgardne struje in vzpostavljajo nove napredne ideje. To je prostor za prizadevanja za volilno pravico, za boj za vsesplošno izobraževanje. Williams izpostavi, da se v mestu lahko organizira delavski razred preko *»novega unionizma«*; kot človeški odgovor na dolgoletno trpljenje zatiranih. Negativne lastnosti mesta, ki jih Williams povzema iz citatov, pa so simbolno predstavljene kot: *hrup; kriminal; kaos prometa; monotonost hiš v vrstah; boleči pritisk nenavadnih množic; mesto, polno laskanja in podkupovanja; smrad; nevarnost prenatrpanosti; tatinske trgovine; predrzna drhal; preobljudene soseske; zatohle kleti; tam, kjer je človeško srce bolno; mestni ljudje kot sinonim za »drhal«, »množico« in »delovno silo«; ločenost ljudi od mesta – »kot nekakšen agregat mikrosistemov«; »lažnost, kjer je posesivni individualizem zatrl instinkt skupnosti«*.

Williams izpostavlja tudi kompleksno (in pogosto konfliktno) interakcijo obeh družbeno-prostorskih enot – mesta in dežele. Po mnenju nekaterih literatov naj bi bila mesta amplifikator dogajanja na deželi: *»kontrast med bogastvom in revščino se v mestih ni razlikoval od tega kontrasta v podeželskem redu, vendar je bil intenzivnejši, splošnejši, bolj očitno problematičen, in to prav zaradi zgoščenosti v mestu, ki se je vročično širilo«; »izkoriščanje narave in človeka, ki se dogaja na deželi, se uresniči in zgosti v mestu«*. Poudarjena sta tudi interakcija in soodvisnost dežele in mesta, tako na materialni (*»mesto seveda poje, kar so pridelali njegovi podeželski sosede«*) kot storitveni ravni (*»mesta so center sodne oblasti, financ in odločanja«*). Williams ugotavlja, da so bili začetniki industrializacije in *»lastniki«* novih mest v bistvu aristokrati iz dežele, tako da je *»gla-va«* mesta bila (še vedno) pozicionirana na deželi. To specifično dejstvo je seveda še posebej veljalo za Veliko Britanijo. Kastno-razredni/fevdalni sistem (in mentaliteta), ki se je stoletja vzpostavljalo, oblikovalo in ukoreninilo na angleški deželi, se je prenesel v mesta in se tam intenziviral vse do današnjih dni (*»pohlep in preračunljivost, ki ju je tako enostavno izluščiti in obsoditi v mestu, se povsem očitno stekata nazaj v podeželske dvorce«; »kakršne koli spremembe že sta prinesla industrijska in urbana revolucija, ta prevladujoči kastni sistem je preživel«*).

Drugi vidik interakcije med mestom in deželo predstavlja ponavljajoča se nostalgičnost (mestnih) pisateljev po *»pristni deželi iz preteklosti«* (ki pa verjetno nikoli ni zares obstajala). Tako Williams ugotavlja, da je *»umik na deželo iz pekla mesta«* seveda *»rentnikova«* predstava podeželja, ki ga išče, o katerem fantazira, in to ni dežela de-

lovnega kmeta, ampak predstava srečnega mestnega prebivalca (*»Kar je idealizirano, torej ni podeželsko življenje, temveč kupljena svobodna posest s hišo na deželi. To torej niso podeželske sanje, temveč sanje predmestja.«*)

Williamsova knjiga domiselno in temeljito analizira – predvsem skozi angleška literarna dela – dinamični nenehno spreminjajoči se odnos med deželo in mestom; in razkriva, kako se je skozi stoletja spreminjalo splošno dojemanje obeh družbeno-prostorskih konstruktov. Delo je še posebej relevantno, ker na subtilen a, hkrati pronicljiv način razkrinkava namišljene podobe in imaginarne vzorce o mestu in deželi oz. o ideji dežele in ideji mesta. Knjižno delo *»Dežela in mesto«* razbija lažne mite ter družbeno-prostorske, ekonomske, politične in zgodovinske vzorce ter stereotipe o urbanosti in podeželju, ki so še danes zelo aktualni in trdno zasidrani v kolektivni zavesti.